

Trauma i jej wpływ na życie człowieka to niezwykle fascynujące zagadnienie, ale wciąż – mimo licznych badań – pozostaje w psychologii zjawiskiem słabo rozpoznanym. Książka pod redakcją profesora Janu Strelaua stanowi kompendium aktualnej wiedzy na temat traumy i zespołu stresu pourazowego, będącego jej skutkiem. Czytelnik znajdzie tu:

- artykuły najwybitniejszych w tej dziedzinie autorytetów, zarówno polskich, i zagranicznych;
- omówienie najnowszych badań dotyczących kataklizmów oraz innych traumatycznych wydarzeń, których ofiarami są dzieci i osoby dorosłe;
- wiele praktycznych wskazówek, które mogą okazać się nadzwyczaj cenne dla osób pracujących w warunkach silnego stresu lub pomagających ludziom, którzy takiego stresu doświadczyli.

BIOGRAMY AUTORÓW	XV
Wprowadzenie	1
Bibliografia	3

Rozdział 1. Związek między osobowością a zespołem stresu pourazowego

<i>Alexander C. McFarlane</i>	5
Wprowadzenie	5
1.1. Zagadnienia teoretyczne	8
1.1.1. Różne obszary działania	8
1.1.2. Skłonność do uczestniczenia w zdarzeniach traumatycznych	8
1.1.3. Zachowania podczas ostrej traumy	8
1.1.4. Przystosowanie w długim okresie	9
1.1.5. Osobowość jako czynnik podatności	10
1.1.6. Zaburzenia osobowości <i>versus</i> cechy osobowości	10
1.1.7. Zmiany osobowości jako konsekwencja doświadczonej traumy	11
1.1.7.1 Traumatyczne doświadczenia w dzieciństwie	11
1.1.7.2 Zaburzenia osobowości pojawiające się u dorosłych	11
1.1.8. Wpływ osobowości na wynik leczenia	12
1.2. Epidemiologiczne badania poprzeczne	13
1.2.1. Potencjalne związki	15
1.3. Zagadnienia metodologiczne	15
1.4. Wnioski	16
Bibliografia	16

Rozdział 2. Rola predysponującego środowiska i temperamentu w doświadczaniu zdarzeń traumatycznych u dzieci *John A. Fairbank, John S. Klaric, James Mark O'Dekirk,*

<i>E. Jane Costello</i>	19
Wprowadzenie	19
2.1. Zespół stresu pourazowego u dzieci różniących się temperamentem	20
2.2. Metoda	21

2.2.1. Osoby badane	21
2.2.2. Narzędzia	22
2.2.3. Przebieg badania	25
2.2.4. Analiza danych	25
2.3. Wyniki	26
2.3.1. Psychometryczna charakterystyka Skali Temperamentu	26
2.3.2. Struktura czynników	27
2.3.3. Czynniki ryzyka zespołu stresu pourazowego	29
2.4. Dyskusja	29
Bibliografia	32
 Rozdział 3. Negatywne efekty powodzi 1997 roku dla dorastających: deterioracja wsparcia społecznego oraz symptomy stresu pourazowego <i>Anna Bokszczanin</i>	
Wstęp	34
3.1. Metoda	37
3.1.1. Procedura i osoby badane	37
3.1.2. Pomiar badanych zmiennych	37
3.2. Wyniki	38
3.2.1. Charakterystyka próby	38
3.2.2. Wpływ doświadczenia traumy na poziom spostrzeganego wsparcia	39
3.2.3. Wsparcie społeczne a poziom symptomów PTSD	41
3.3. Dyskusja	42
Bibliografia	45
 Rozdział 4. Temperament i style radzenia sobie ze stresem jako moderatory zespołu stresu pourazowego w następstwie przeżytej katastrofy <i>Jan Strelau, Bogdan Zawadzki, Włodzimierz Oniszczenko, Adam Sobolewski, Piotr Pawłowski</i>	
Wstęp	48
4.1. Metoda	51
4.1.1. Osoby badane	51
4.1.2. Zastosowane narzędzia psychometryczne	52
4.1.3. Przebieg badania	53
4.2. Wyniki	54
4.3. Dyskusja	59
Bibliografia	62
 Rozdział 5. Osobowość, przeżycie traumatyczne oraz zespół stresu pourazowego: wyjście poza jednoczynnikowy model prognostyczny <i>Dean Lauterbach</i>	
Wprowadzenie	65
5.1. Badanie I: Wstępne rozpoznanie różnic indywidualnych w reagowaniu na sytuację traumatyczną	69
5.1.1. Metoda	69
5.1.1.1 Osoby badane	69

5.1.1.2 Narzędzia badawcze	70
5.1.1.3 Procedura	71
5.1.1.4 Przetwarzanie danych	71
5.1.2. Wyniki badań i dyskusja	71
5.1.2.1. Traumatyczne wydarzenie a PTSD	71
5.1.2.2 Związek między cechami osobowości a nasileniem objawów PTSD	71
5.2. Badanie II: Związek między różnymi aspektami neurotyczności a nasileniem objawów zespołu stresu pourazowego	73
5.2.1. Metoda	73
5.2.1.1 Osoby badane	73
5.2.1.2. Narzędzia badawcze	73
5.2.1.3 Procedura	74
5.2.2. Wyniki i dyskusje	75
5.2.2.1 Związek między poszczególnymi aspektami neurotyczności a nasileniami objawów PTSD ..	75
5.3. Badanie III: Prospektywne badanie relacji między neurotycznością a nasileniami objawów PTSD	76
5.3.1. Metoda	76
5.3.1.1 Osoby badane	76
5.3.1.2 Narzędzia badawcze	77
5.3.2. Wyniki i dyskusje	77
5.4. Podsumowanie i dyskusja	78
Bibliografia	80

Rozdział 6. Wskaźniki ryzyka i sytuacje stresowe powiązane z psychospołecznymi zaburzeniami o charakterze rozhamowania *Britt af Klinteberg, Sten Lang, Jenny Freidenfelt, Per-Olof Alm*

Wstęp	83
6.1. Ustalenia wstępne	85
6.2. Wiktylizacja w dzieciństwie, przemoc i psychopatia w wieku dorosłym	87
6.2.1. Wiktylizacja w dzieciństwie <i>versus</i> przemoc i wyniki w skali PCL w wieku dorosłym	88
6.2.2. Przemoc i wyniki w skali PCL w dorosłości	89
6.2.3. Współwystępowanie wiktylizacji w dzieciństwie i przemocy oraz cech związanych z psychopatią w wieku dorosłym	89
6.2.4. Uwagi	90
6.3. Wczesne społeczne i psychospołeczne charakterystyki dzieci, u których rozwijają się zaburzenia psychospołeczne	91
6.3.1. Cechy powiązane z wysokimi wynikami PCL w dorosłości u chłopców nadpobudliwych	92
6.3.2. Cechy powiązane z wysokimi wynikami PCL w dorosłości u chłopców nienadpobudliwych ..	92
6.3.3. Podsumowanie	94
6.4. Wnioski i dyskusja	95
6.4.1. Uwagi metodologiczne i przyszłe badania	96
Podziękowania	96
Bibliografia	96

Rozdział 7. Rozpowszechnienie traumatycznych zdarzeń oraz objawów potraumatycznych w nieklinicznej próbie studentów wyższych uczelni <i>Maja Lis-Turlejska</i>	100
Wstęp	100
7.1. Rozpowszechnienie traumatycznych zdarzeń w populacji ogólnej	101
7.2. Pomiar rozpowszechnienia traumatycznych zdarzeń	102
7.3. Rozpowszechnienie PTSD	103
7.4. Warunkowe ryzyko PTSD	104
7.5. Badania własne nad rozpowszechnieniem traumatycznych zdarzeń i PTSD wśród studentów	106
7.5.1. Wprowadzenie	106
7.5.2. Metoda	107
7.5.2.1 Osoby badane i procedura	107
7.5.2.2 Narzędzia badawcze	107
7.5.3. Wyniki	109
7.5.3.1 Rozpowszechnienie traumatycznych zdarzeń w badanej próbie	109
7.5.3.2 Związek między ekspozycją na traumę a poziomem objawów PTSD i depresji	111
7.5.3.3 Liczba doświadczonych zdarzeń traumatycznych a poziom objawów PTSD i depresji	113
7.6. Dyskusja	115
Bibliografia	116
 Rozdział 8. Wpływ wybranych cech osobowości na reakcje układu krążenia w warunkach stresu wywołanego laboratoryjnie <i>Ana M. Pérez-García</i>	119
Wstęp	119
8.1. Stres a reakcja sercowo-naczyniowa w warunkach laboratoryjnych	119
8.1.1. Osobowość jako moderator reakcji na stres	120
8.1.2. Warunki eksperymentu jako czynniki moderujące reakcje na stres	126
8.2. Wnioski	136
Bibliografia	137
 Rozdział 9. Związek między negatywną afektywnością a niekorzystnymi reakcjami na stresory <i>Christine Doyle, Georgina Slaven</i>	141
Wstęp	141
9.1. Cztery modele wyjaśniające	142
9.1.1. Model 1	142
9.1.2. Model 2	144
9.1.3. Model 3	147
9.1.4. Model 4 – Integracja?	149
9.1.5. Wnioski	152
9.2. Badanie podłużne nad niekorzystnymi reakcjami na stresory w Królewskiej Marynarce Wojennej	153
9.2.1. Założenia teoretyczne dotyczące stresu	153
9.2.1.1 Stresory i stan stresu	153
9.2.1.2 Bufory związku między stresorami a stanem stresu	154

9.2.1.3 Różnice indywidualne w percepcji stanu stresu	154
9.2.2. Hipotezy badawcze	155
9.2.3. Metoda	156
9.2.3.1 Osoby badane i przebieg badań	156
9.2.3.2 Narzędzia badawcze	156
9.2.5. Wyniki	159
9.2.5.1 Kwestionariusz Stanu Zdrowia i zdrowie	159
9.2.5.2 Wymagania związane z pracą, kontrola nad pracą i spostrzegany stan stresu	159
9.2.5.3 GHQ-12, neurotyczność a pleć	161
9.2.5.4 GHQ-12 a styl radzenia sobie	161
9.3. Dyskusja	161
Bibliografia	163

Rozdział 10. Traumatyczny stres w zawodowym doświadczeniu pracowników pogotowia.

Rola niedopasowania osobowościowych regulatorów zachowania

<i>Tatiana Klonowicz, Andrzej Elias</i>	167
Wstęp	167
10.1. Pojęcia podstawowe	167
10.2. Osobowość i stres pourazowy	168
10.3. Model spójności	169
10.4. Hipotezy	171
10.5. Metoda	172
10.5.1. Respondenci	172
10.5.2. Narzędzia	173
10.5.2.1 Diagnoza cech osobowości	173
10.5.2.2 Dystres pourazowy	173
10.5.2.3 Dobrostan	173
10.5.3. Procedura	174
10.6. Wyniki	174
10.7. Dyskusja	177
Bibliografia	181

Rozdział 11. Osobowościowe uwarunkowania rozwoju zaburzenia po stresie traumatycznym

<i>Bohdan Dudek, Jerzy Koniarek</i>	183
Wstęp	183
11.1. Dwa rodzaje mechanizmów powstawania PTSD	184
11.2. Hipotezy badawcze	186
11.3. Metoda	187
11.3.1. Osoby badane i przebieg badań	187
11.3.2. Zastosowane narzędzia pomiarowe i analizy statystyczne danych	188
11.4. Wyniki	189
11.5. Dyskusja i wnioski	195
Bibliografia	197

Rozdział 12. Co sprawia, że ludzie podejmują ryzykowną pracę? <i>Montserrat Gomà-i-Freixanet</i>	199
Wprowadzenie	199
12.1. Ustalenia wstępne	200
12.1.1. Czy samo traumatyczne zdarzenie może wywołać zaburzenia, nawet przy braku podatności na nie?	200
12.1.2. Jakie właściwości stresorów sprzyjają wystąpieniu PTSD?	200
12.1.3. W jaki sposób cechy osobowości mogą być moderatorami wystąpienia PTSD?	201
12.1.4. Nasze pole zainteresowań; różnice indywidualne	202
12.1.5. Podstawy teoretyczne schematu badań	203
12.1.6. Pomiar cech osobowości poddanych badaniu	204
12.2. Badania własne	205
12.2.1. Badanie 1 Alpinisci, osoby uprawiające wspinaczkę i narciarstwo górskie	205
12.2.2. Badanie 2 Alpinisci, osoby uprawiające wspinaczkę i narciarstwo górskie, sportowcy uprawiający sporty niezwiązane ze wspinaczką górską	206
12.2.3. Badanie 3 Strażacy, więźniowie i studenci	207
12.2.4. Badanie 4 Osoby antyspołeczne, osoby uprawiające ryzykowne sporty i osoby prospołeczne	209
12.2.5. Badanie 5 Osoby antyspołeczne, osoby uprawiające ryzykowne sporty, osoby prospołeczne: badanie replikacyjne	210
12.2.6. Badanie 6 Zastosowanie modelu do badania osób z ochrony policyjnej	212
12.2.7. Badanie 7 Osobowościowe i biologiczne reakcje na ryzykowne sytuacje	214
12.3. Wnioski	215
12.3.1. Implikacje praktyczne	216
Bibliografia	217

Rozdział 13. Diagnoza zespołu stresu pourazowego: charakterystyka psychometryczna wersji czynnikowej i wersji klinicznej kwestionariusza PTSD <i>Bogdan Zawadzki, Jan Strelau, Włodzimierz Oniszczenko, Adam Sobolewski, Agata Bieniek</i>	220
Wstęp	220
13.1. Założenia konstrukcji wersji czynnikowej i klinicznej Kwestionariusza PTSD	221
13.1.1. Przebieg wstępnych prac konstrukcyjnych wersji czynnikowej i klinicznej Kwestionariusza PTSD	223
13.1.1.1 Badane próby	223
13.1.2. Konstrukcja oraz niektóre własności psychometryczne wersji czynnikowej i klinicznej Kwestionariusza PTSD	224
13.2. Trafność pomiaru wersji czynnikowej i klinicznej kwestionariusza PTSD	226
13.2.1. PTSD a inne konstrukty kliniczne	226
13.2.1.1 Problem i jego uzasadnienie	226
13.2.1.2 Wyniki i ich interpretacja	227
13.2.2. Dynamika PTSD w czasie	228
13.2.2.1 Problem i jego uzasadnienie	228
13.2.2.2 Wyniki i ich interpretacja	228
13.2.3. PTSD a płeć, wiek i status społeczno-ekonomiczny (wykształcenie) jednostki	229

13.2.3.1 Problem i jego uzasadnienie	229
13.2.3.2 Wyniki i ich interpretacja	229
13.2.4. PTSD a różne aspekty wielkości i konsekwencje doznanej traumy	230
13.2.4.1 Problem i jego uzasadnienie	230
13.2.4.2 Wyniki i ich interpretacja	231
13.2.5. PTSD a charakterystyki osobowościowe jednostki – cechy temperamentu i style radzenia sobie ze stresem	232
13.2.5.1 Problem i jego uzasadnienie	232
13.2.5.2 Wyniki i ich interpretacja	232
13.2.6. Trafność diagnozy klinicznego poziomu PTSD	233
13.2.6.1 Zgodność diagnozy klinicznego poziomu PTSD przy posługiwaniu się różnymi narzędziami diagnostycznymi	233
13.2.6.2 Częstość rozpoznania klinicznego poziomu PTSD oraz różnych postaci PTSD i ich uwarunkowania	234
13.3. Wnioski ogólne	236
Bibliografia	236
 Rozdział 14. Styl radzenia sobie ze stresem jako indywidualna zmienna wpływająca na funkcjonowanie w sytuacji stresowej Irena Heszen-Niejodek	
Wstęp	238
14.1. Styl radzenia sobie w interakcyjnym modelu radzenia sobie ze stresem	239
14.2. Osoba i sytuacja w badaniach nad radzeniem sobie ze stresem	240
14.2.1. Właściwości stylu radzenia sobie	241
14.2.2. Właściwości sytuacji	242
14.2.3. Oczekiwane zależności pomiędzy stylem i sytuacją a funkcjonowaniem w warunkach stresowych	243
14.2.3.1 Styl radzenia sobie a przebieg radzenia sobie	243
14.2.3.2 Właściwości sytuacji stresowej a przebieg radzenia sobie	244
14.2.3.3 Interakcja pomiędzy właściwościami stylu i sytuacji a efektywność radzenia sobie	244
14.3. Studium I: radzenie sobie z chorobą somatyczną	245
14.3.1. Metoda	245
14.3.1.1 Osoby badane	245
14.3.1.2 Pomiar stylu radzenia sobie	246
14.3.1.3 Kontrolowalność źródła stresu	246
14.3.1.4 Pomiar strategii radzenia sobie	246
14.3.1.5 Pomiar efektywności radzenia sobie	247
14.3.1.6 Przebieg badań	248
14.3.2. Wyniki	248
14.3.2.1 Styl radzenia sobie a strategię radzenia sobie	248
14.3.2.2 Styl radzenia sobie a efektywność radzenia sobie	248
14.3.2.3 Efektywność radzenia sobie jako wynik interakcji pomiędzy stylem radzenia sobie a rodzajem choroby	249
14.3.2.4 Szczegółowa analiza danych w wybranej grupie pacjentów po zawale serca	251

14.3.2.5 Dyskusja wyników	253
14.4. Studium II: radzenie sobie z trudnym egzaminem	253
14.4.1. Metoda	253
14.4.1.1 Osoby badane	253
14.4.1.2 Pomiar stylu radzenia sobie	254
14.4.1.3 Kontrolowalność źródła stresu	255
14.4.1.4 Pomiar percepcji sytuacji stresowej	255
14.4.1.5 Pomiar strategii radzenia sobie	255
14.4.1.6 Pomiar efektywności radzenia sobie	256
14.4.1.7 Przebieg badań	256
14.4.2. Wyniki	257
14.4.2.1 Styl radzenia sobie a efektywność radzenia sobie	258
14.4.2.2 Efektywność radzenia sobie jako wynik interakcji pomiędzy stylem radzenia sobie a fazą stresu egzaminacyjnego	258
14.4.2.3 Dyskusja wyników	259
14.5. Wnioski	259
Bibliografia	261

Rozdział 15. Radzenie sobie w sytuacji niewoli wojennej. Wpływ osobowości na zespół

stresu pourazowego Rachel Dekel, Zahava Solomon, Karni Ginzburg, Giora Zakin, Yuval Neria .. 264

Wprowadzenie

15.1. Poszukiwanie doznań a stres związany z pobytem w niewoli

15.1.1. Metoda

15.1.1.1 Osoby badane

15.1.1.2 Narzędzia badawcze

15.1.2. Wyniki i dyskusja

15.2. Więź a stres związany z pobytem w niewoli

15.2.1.1 Narzędzia badawcze

15.2.2. Wyniki i dyskusja

15.3. Twardość a stres związany z pobytem w niewoli

15.3.1. Metoda

15.3.1.1 Narzędzia badawcze

15.3.2. Wyniki i dyskusja

15.4. Podsumowanie: Poszukiwanie doznań, styl więzi i twardość a poziom PTSD

u byłych więźniów

Bibliografia

Rozdział 16. Neurotyczność i radzenie sobie ze stresem w sytuacji zagrożenia

Tatiana Klonowicz, Roman Cieślak

Wprowadzenie

16.1. Rozważania wstępne

16.1.1. Sytuacja a wybór i efektywność radzenia sobie ze stresem

16.1.2. Osobowość a wybór i efektywność radzenia sobie ze stresem

16.1.3. Cele badania i hipotezy	285
16.2. Metoda	286
16.2.1. Respondenci	286
16.2.2. Narzędzia	286
16.2.2.1 Ocena zagrożenia	286
16.2.2.2 Neurotyczność	287
16.2.2.3 Style radzenia sobie	287
16.2.2.4 Zadowolenie z życia	287
16.2.2.5 Nastroj	288
16.2.3. Procedura	288
16.2.4. Metoda analizy statystycznej	288
16.3. Wyniki	289
16.3.1. Statystyka opisowa	289
16.3.2. Weryfikacja modelu	289
16.4. Dyskusja	293
16.5. Podsumowanie	296
Bibliografia	296

Rozdział 17. Czy poczucie koherencji i style radzenia sobie ze stresem sprzyjają adaptacji w sytuacji doświadczenia gwałtu i przemocy fizycznej? Aleksandra Łuszczyńska	299
17.1. Przemoc fizyczna i zgwałcenie: definicje, frekwencje oraz konsekwencje	299
17.2. Radzenie sobie ze stresem traumatycznym oraz poczucie koherencji jako zmienne sprzyjające adaptacji potraumatycznej	301
17.3. Metoda	302
17.3.1. Osoby badane i procedura	302
17.3.2. Narzędzia	303
17.3.2.1 Pomiar poczucia koherencji i stylów radzenia sobie	303
17.3.2.2 Zdrowie	303
17.3.2.3 Przemoc seksualna i fizyczna	304
17.3.3. Metoda analizy danych	305
17.4. Wyniki	305
17.4.1. Przeżyta przemoc	305
17.4.2. Zależności między poczuciem koherencji, stylami radzenia sobie ze stresem oraz zdrowiem w aspekcie psychicznym	306
17.4.3. Zależności między poczuciem koherencji, stylami radzenia sobie ze stresem oraz zdrowiem w aspekcie somatycznym	309
17.5. DYSKUSJA	310
Bibliografia	313

Rozdział 18. Temperamentalny czynnik ryzyka wypalenia zawodowego na przykładzie pracowników służby więziennej Joanna Korczyńska	317
Wprowadzenie	317
18.1. Metoda	323

18.1.1. Osoby badane	323
18.1.2. Zmienne i metody ich pomiaru	323
18.1.3. Przebieg badań	326
18.2. Wyniki i dyskusja	327
18.3. Podsumowanie	339
Bibliografia	340

Rozdział 19. Zespół stresu pourazowego i style radzenia sobie ze stresem – uwarunkowania genetyczne i środowiskowe szacowane metodą studiów rodzinnych Anna Siwy, Beata Kozak ..

Wstęp	343
19.1. Metoda	347
19.1.1. Przebieg badań	347
19.1.2. Grupa badawcza	348
19.1.3. Pomiar i opis badanych zmiennych	348
19.1.4. Sposób analizy danych	349
19.2. Wyniki badań	351
19.2.1. Zespół stresu pourazowego	351
19.2.2. Style radzenia sobie ze stresem	351
19.3. Dyskusja	354
Bibliografia	355

Indeks nazwisk	358
----------------------	-----

Indeks rzeczowy	364
-----------------------	-----